

TISKOVÁ ZPRÁVA

Praha 20. července 2022

Akademie věd ČR
Národní 1009/3, 110 00 Praha 1
www.avcr.cz**CESTOVATELÉ VE STAROVĚKU PUTOVALI PODLE PŘÍRUČEK, INSPIROVAT MOHOU I DNES**

Cestovní průvodce znali a využívali už lidé ve starověku. Nejčastěji námořníci a obchodníci, pro které vznikl vlastní žánr cestovních příruček – periplús. Obsahoval nejen praktické informace k plavbě, ale někdy i zajímavosti z různých zemí. Ve starém Řecku vznikly také příručky, které lze využít jako průvodce po památkách ještě dnes. Starověké památky zachované zejména ve středověkých (byzantských) rukopisech popisuje Vladislav Knoll ze Slovanského ústavu AV ČR. Slovanský ústav se totiž kromě slavistiky zabývá i byzantologií, naukou o historii a kultuře Byzantské (Východořímské) říše, která byla řeckojazyčná.

Přesné údaje o názvech, polohách i vzdálenostech, reliéf pobřeží, klimatické zvláštnosti. Praktické informace, které na cestách potřeboval každý starověký námořník či obchodník, bylo – možná překvapivě – jednoduché získat. Peripty („obeplutí“), neboli námořnické průvodce, tvořily samostatný žánr starořeckého písemnictví a pokryly velkou část tehdy známých vodních cest.

„Dochovaly se texty, které popisují pobřeží Evropy až po Černomoří, Asii, severní Afriku, Indii, prakticky celý svět známý antickému člověku. Většina děl postupuje v popisu jednotlivých oblastí podle směru plavby,“ říká Vladislav Knoll ze Slovanského ústavu AV ČR. *„Zeměpisné údaje doplnili autoři ryze praktickými – třeba kde lze zakotvit, najít pitnou vodu, doplnit zásoby či obchodovat a s čím.“*

Srstnatí lidé i Rybojedi aneb perličky z cest

Většina peripty se snaží být co nejobjektivnější, přesto se v některých textech objevují subjektivní popisy. Zejména pokud během plavby jejich autor narazil na něco překvapivého nebo zajímavého.

„Krátký peripty Hannonův napsaný původně fénicky v 5. století př. Kr. popisuje cestu podél afrického pobřeží na jih – snad až do Guinejského zálivu, kde autor píše o setkání se srstnatými lidmi, které nazývá „Gorillai“. Právě toto slovo bylo v 19. století určeno pro pojmenování lidoopů. A není zdaleka sám. Setkání s domorodci popisuje více autorů – včetně tamních zvyků. Zajímavé je i líčení zvyků a původu národa Ichthyofagů (Rybojedů),“ vypočítává Vladislav Knoll.

Některé peripty se zachovaly v podobě přepisů v jiných dílech, což je i případ Indiké, „Knihy o Indii“ Arriána z Nikomédie, která obsahuje převyprávěný peripty Nearcha, „admirála“ Alexandra Velikého.

Kontakt pro média: **Eliška Zvolánková**
Divize vnějších vztahů AV ČR
press@avcr.cz
+420 739 535 007

Nearchos popisuje onen podivný národ Rybojedů, kteří měli podle pověstí být lidé proměnění na ryby a zase zpátky. Živí se pouze rybami, dokonce některé suší, mele na mouku a z té upeče chleba. K čemuž autor poznamenává, že jim nic jiného stejně nezbývá, protože je jejich země zcela pustá.

Průvodce po zajímavostech – i na Hadím ostrově

Někdy periply a další dílka popisují také pamětihodnosti, často chrámy, v nichž cestovatel mohl vzdát slávu některému z bohů. Jeden z nejdelších popisů v cestovní zprávě o obeplutí Černého moře z 2. století (také od Arriána z Nikomédie) si vysloužil Achilleův chrám na ostrově Leuké neboli „Bílém ostrově“ – dnes nazývaném Hadí či Zmijinyj ostrov u břehů Ukrajiny, který se stal jistým symbolem současné války a statečnosti ukrajinských obránců.

Kromě periplů se prosadila i další průvodcovská díla – periégése, která nepopisují jen pobřeží, ale zavedou čtenáře i do vnitrozemí.

„Periégése jsou takové zeměpisné příručky, které poučují čtenáře o tom, jaké země, národy a města na světě existují. Slouží i k pobavení, proto obsahují více zajímavostí i narážky na mytologii,“ vysvětluje Vladislav Knoll.

Jeden z nejvýznamnějších textů sepsal ve 2. století n. l. Dionýsius Periégétés. Odkazuje nejen na mytologii, ale zmiňuje i zvláštní přírodní úkazy, popisuje například „oheň planoucí na nebi“ (polární záře) a polární den v oblasti ostrova Thulé kdesi na nejzazším severu, nebo podivné tvory, jako třeba mořské obludy žijící kolem ostrova Taprobané (dnešní Srí Lanka), jimž ze zad trčí dlouhé trny a které jsou schopny pohltit celou loď i s posádkou. Zajímavé je, že tento spis, snad i díky své veršované podobě, dlouho sloužil i jako školní učebnice zeměpisu.

Přenést se dva tisíce let zpět do Athén i České republiky

„Některé starověké příručky lze využít jako průvodce po památkách, např. Pausániova průvodce Řeckem a Strabónův Zeměpis,“ říká Vladislav Knoll. Pausániova Cesta po Řecku (pod tímto názvem dílo vyšlo v letech 1973 a 1974 česky) je průvodcem v dnešním smyslu slova. Jedná se o podrobnou příručku o památkách a uměleckých dílech seřazenou podle řeckých regionů s kulturně-historickým kontextem. Pokud tedy lidé vyrazí na dovolenou do Athén a postaví se před ruiny „zdobeného sloupořadí“ (*stoa poikilé*, odtud slovo *stoik*), přes něž se dnes necitlivě prohánějí vozy moderní příměstské dráhy, nejlepší volbou je zalistovat právě v Pausániově průvodci. *„Dozvíte se v něm, jak toto místo vypadalo téměř před dvěma tisíci lety, a budete moci aspoň v duchu obdivovat jednotlivé skvostné malby znázorňující athénskou mytologii a historii,“* popisuje Vladislav Knoll.

„Dozvíte se v něm, jak toto místo vypadalo téměř před dvěma tisíci lety, a budete moci aspoň v duchu obdivovat jednotlivé skvostné malby znázorňující athénskou mytologii a historii.“

Částečně podobně může fungovat i monumentální Strabónův Zeměpis z počátku našeho letopočtu, který popisoval veškerý tehdy známý svět. Při líčení zemí, které autor znal, vyprávěl i o místní historii, zvycích, památkách a „atrakcích“. V okolí Říma můžou současní cestovatele zkusit se doptat, jestli tam ještě ukazují zaručeně pravý Odysseův pohár. Anebo si počít o zemi Búiaimon na území dnešní České republiky a o osudu jejího krále Maroboda, Strabónova současníka.

Více informací:

Mgr. Vladislav Knoll, Ph.D.

Slovanský ústav AV ČR

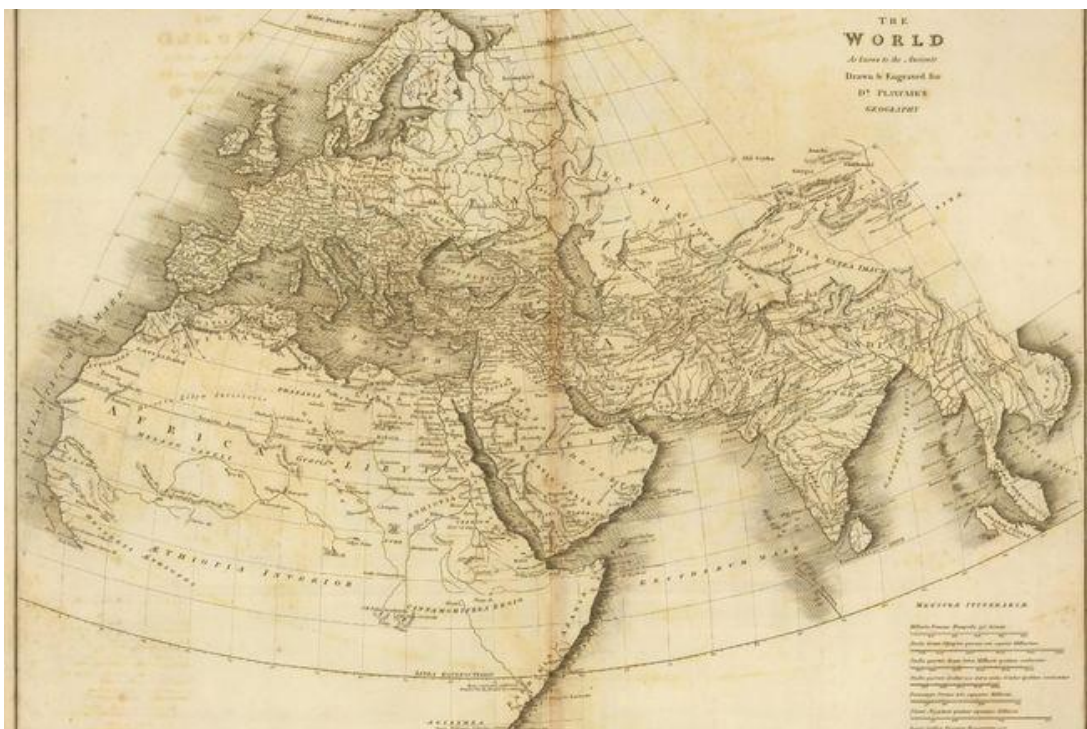
knoll@slu.cas.cz

+420 723 922 550

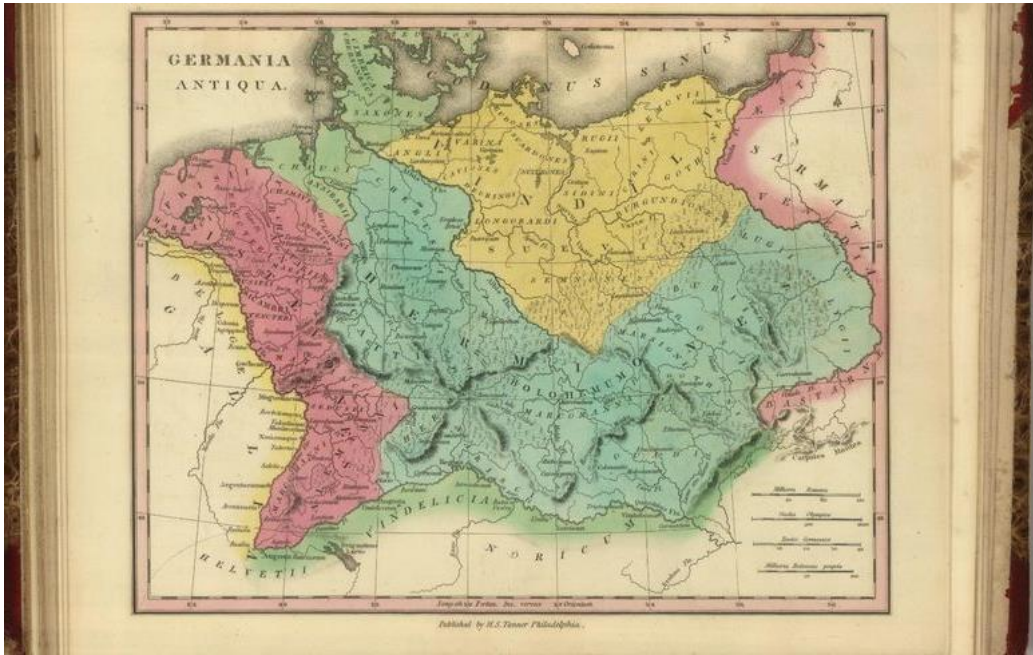
Fotogalerie

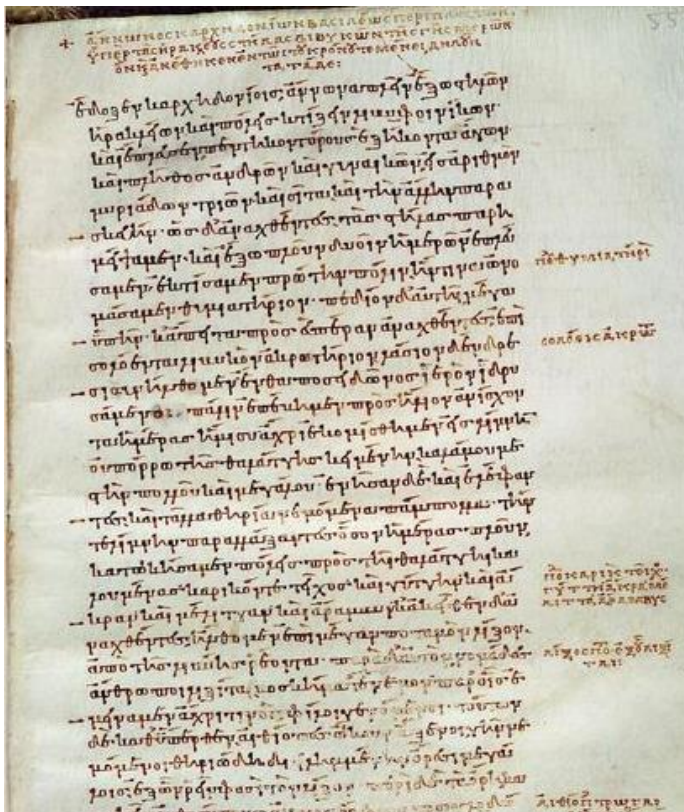
Svět známý v antice, Adrien Hubert Brue, 1786-1832
ZDROJ: David Rumsey Historical Map Collection

Starověku známý svět. Mapa Jamese Playfaira, 1814
ZDROJ: David Rumsey Historical Map Collection

Starověká/Antická Germánie, Henry S. Tanner, 1826
 ZDROJ: David Rumsey Historical Map Collection

Ukázka z Hannónova periplu
 ZDROJ: Heidelberg historic literature